

Světová deklarace vzdělání pro všechny

Uspokojení základních vzdělávacích potřeb

Jomtien, Thajsko, 5. - 9. března 1990

Úvod

Před více než 40 lety, národy světa spojené Mezinárodní deklarací lidských práv, zdůraznily, že „každý má právo na vzdělání“. Navzdory značným snahám zemí celého světa o zajištění práva na vzdělání pro všechny, přetrvávají tyto skutečnosti:

- Více než 100 milionů dětí, včetně 60 milionů dívek, nemá přístup k základnímu vzdělání;
- Více než 960 milionů dospělých, z nich dvě třetiny žen, je negramotných a funkční negramotnost je významným problémem ve všech zemích, průmyslových i rozvojových;
- Více než třetina všech dospělých světa nemá přístup k tištěným vzdělávacím materiálům, novým dovednostem a technologiím, které by mohli zlepšit kvalitu jejich života a pomoci jim přetvořit a adaptovat se na sociální a kulturní změny; a
- Více než 100 milionům dětí a bezpočtu dospělým se nepodařilo dokončit základní vzdělávací programy, miliony dalších školy navštěvovalo, ale nedostalo se jim základních znalostí a dovedností.

Ve stejné době čelí celý svět odrazujícím problémům, především: vzrůstajícímu břemenu dluhů, hrozbě ekonomické stagnace a úpadku, rychlému růstu populace, zvětšující se ekonomické nerovnosti mezi a uvnitř států, válce, okupaci, občanskému boji, násilnému zločinu, smrtím milionů dětí, kterým bylo možno předejít a rozšířené devastaci životního prostředí. Zatímco nedostatek základního vzdělání značného procenta populace zabraňuje společností účelně a razantně proti těmto problémům vystupovat, tyto problémy si vynucují snahy uspokojit základní vzdělávací potřeby.

V 80. letech vedly tyto problémy ke značnému zpoždění základního vzdělávání v nejméně rozvinutých zemích. V některých dalších zemích ekonomický růst dovolil financovat rozvoj

vzdělávání, ale přesto zůstalo mnoho milionů lidí v chudobě a bez vzdělání nebo zcela negramotných. Také v některých průmyslových zemích vedlo omezení vládních výdajů v 80. letech ke zhoršení vzdělávání.

Nyní také stojí svět na prahu nového století se všemi jeho přísliby a možnostmi. Dnes tu máme opravdový pokrok v mírové a širší spolupráci mezi národy. Dnes se realizují základní práva a zlepšuje se postavení žen. Dnes jsme svědky mnoha užitečných vědeckých a kulturních výdobytků. Dnes je po celém světě dostupné prudce vzrůstající množství informací, mnohé z nich důležité k přežití a základnímu standardu bytí, které je mnohokrát větší než množství dostupné jen před několika lety a rychlost tohoto růstu stoupá. Ty zahrnují informace vedoucí k získání znalostí zhodnocujících život - nebo učení jak se učit. Když se důležitá informace spojí s dalším moderním postupem - s naší novou schopností komunikovat, dostavuje se komplexní efekt.

Tyto nové snahy, kombinované s rozšiřujícími se zkušenostmi z reform, inovací, výzkumů a pozoruhodných vzdělávacích postupů z mnoha zemí, vytvářejí cíl - „základní vzdělání pro všechny“, poprvé v historii, cíl dosažitelný.

Proto my, účastníci Světové konference o vzdělání pro všechny shromáždění v Jomtien, Thajsku, 5 - 9 března 1990:

Máme na paměti, že vzdělání je základním právem všech lidí, mužů i žen, každého věku, celého světa.

Chápeme, že vzdělání může pomoci zajistit bezpečnější, zdravější a k životnímu prostředí šetrnější svět a zároveň přispět k sociálnímu, ekonomickému a kulturnímu rozvoji, toleranci a mezinárodní spolupráci.

Víme, že vzdělání je nezbytný klíč k osobnímu a sociálnímu zdokonalení, ačkoliv samotné není dostačující podmínkou.

Zjistili jsme, že tradiční znalosti a místní kulturní dědictví mají svou hodnotu a platnost a schopnost definovat a podporovat rozvoj.

Uvědomili jsme si, že všeobecně má současné zajištění vzdělání vážné nedostatky, musí být bráno seriózněji, musí být všestranně dostupné a také kvalita musí být zlepšena.

Zjistili jsme, že dobré základní vzdělání je nezbytné pro posílení dalších stupňů vzdělání, vědecké a technické gramotnosti a kapacity a zároveň tedy i k sebevědomému rozvoji.

Zjistili jsme nezbytnost dát současné a přicházející generaci rozšířenou vizi a znovuobnovit závazek k základnímu vzdělání, abychom tak určili měřítko i komplexnost výzvy.

a vyhlášíme

Světovou deklaraci vzdělání pro všechny:

Uspokojení základních vzdělávacích potřeb

Vzdělání pro všechny: Účel

Článek 1: Uspokojení základních vzdělávacích potřeb

- 1. Každý člověk - děti, mladí i dospělí - bude mít prospěch z možností, které nabízí vzdělání a které budou vytvořené uspokojením základních vzdělávacích potřeb.** Tyto potřeby zahrnují jak základní vzdělávací nástroje (gramotnost, ústní vyjadřování, počítání, řešení problémů) tak i základní výukový obsah (znalosti, dovednosti, hodnoty, postoje) jež jsou potřebné pro přežití lidských bytostí, k plnému rozvoji jejich schopností, k důstojnému životu a práci, k plné účasti na rozvoji, ke zlepšení kvalit životů, ke kompetentnímu rozhodování a k dalšímu učení se. Možnosti základních vzdělávacích potřeb a způsob jakým by měly být uspokojeny se liší v každé zemi a kultuře a nevyhnutelně se mění i v čase.

2. Uspokojení těchto potřeb zplnomocňuje jednotlivce každé společnosti a dává mu odpovědnost respektovat a stavět společné kulturní, jazykové a duchovní dědictví, prosazovat vzdělávání ostatních, podporovat záležitosti sociální spravedlnosti, dosáhnout ochrany životního prostředí, být tolerantní k sociálním, politickým a náboženským systémům, které se liší od jejich vlastního, zajišťovat dodržování společných lidských práv a hodnot a pracovat na míru mezi národy a solidárnosti ve vzájemně na sobě závislém světě.
3. Dalším neméně důležitým cílem ve vývoji vzdělání je přenos a rozšíření společných kulturních a morálních hodnot. V těchto hodnotách nachází každý jedinec i společnost svou identitu a cenu.
4. Základní vzdělání není cílem samo o sobě. Je základem celoživotnímu učení a rozvoji života, na kterém mohou země systematicky stavět další úrovně a typy vzdělávání a výchovy.

Vzdělání pro všechny: Rozšířená vize a znovuobnovený závazek

Článek 2: Formování vize

Dodávat základní vzdělání všem vyžaduje více než znovuzavázání se k základnímu vzdělání v jeho současné podobě. To, co je potřeba, je „rozšířená vize“, které překračuje úroveň nynějšího východiska, struktury institucí, kurikula i tradiční systémy předávání vzdělání a současně je třeba stavět na těch nejlepších současných zkušenostech. Dnešní nové možnosti jsou výsledkem sblížení díky vzrůstajícímu množství informací a nebývalé schopnosti komunikovat. Musíme se jich zhostit s tvořivostí a odhodlaností zvýšit efektivnost.

Jak je upřesněno v článcích 3 - 7, tato rozšířená představa obsahuje:

- všestranný přístup a podporování spravedlivých požadavků
- zaměření na učení se
- rozšíření prostředků a sféry základního vzdělání
- zvětšení prostředí pro učení se
- posílení partnerství

Realizace a zmocnění se obrovského potenciálu lidského pokroku je podmínkou, která umožní lidem získávat vzdělání a začít klepat na dveře neustále se rozšiřujícím znalostem a novým prostředkům, které umožňují se o tyto znalosti podělit.

Článek 3: Zobecnění přístupu a podpora spravedlivosti

- 1. Základní vzdělání by mělo být poskytnuto všem dětem, mládeži i dospělým.**
Kvalita základního vzdělávání by měla být zlepšena a měla by být zavedena důsledná opatření k potlačení nerovnosti.
2. Všem dětem, mládeži i dospělým musí být umožněno získat a udržet si vhodnou úroveň vzdělávání tak, aby základní vzdělání bylo spravedlivé.
3. Nejnaléhavější záležitostí je zajištění přístupu ke vzdělávání a zlepšení jeho kvality pro dívky a ženy a odstranění všech překážek, které narušují jejich aktivní účast. Všechny rodové konvence ve vzdělávání by měly být eliminovány.
4. Musí být ustanoven účinný závazek k odstranění nerovnosti ve vzdělávání. Uvedené skupiny - chudí; děti na ulicích a pracující děti; venkovské a na samotách žijící obyvatelstvo; kočovníci a přistěhovalci; domorodé obyvatelstvo; etnické, národnostní a jazykové menšiny; uprchlíci; lidé odsunutí kvůli válce a lidé v okupaci – by neměli pociťovat žádné rozdíly v přístupu k učebním možnostem.
5. Zvláštní pozornost vyžadují vzdělávací potřeby postižených osob. Kroky musí být učiněny tak, aby všem kategoriím postižených lidí byl poskytnut stejný přístup ke vzdělávání, který musí být nedílnou součástí jeho systému.

Článek 4: Zaměření se na přínos z učení

Zda se rozšířené vzdělávací možnosti přemění ve smysluplný rozvoj jedince i společnosti či ne záleží v zásadě na tom, zda se ve skutečnosti lidé učí kvůli těmto možnostem, zda např. přijímají potřebné znalosti a hodnoty, jsou schopni úvahy, osvojují si dovednosti. Proto se základní vzdělávání musí zaměřit spíše na aktuální přínos a výstup ze vzdělávání, a ne výlučně na nábor, prezenci v organizovaných programech a plnění požadavků k získání osvědčení. Činorodý a účastnický přístup je obzvláště cenný k zajištění přínosu ze vzdělávání a umožnění studujícím využít všech jeho možností. Proto je nutné definovat vhodné stupně

přínosu ze vzdělávání pro vzdělávací programy a zlepšit a aplikovat systémy ohodnocení učebních úspěchů.

Článek 5: Rozšiřování prostředků a možností základního vzdělávání

Rozmanitost, komplexnost a změna charakteru základních vzdělávacích potřeb dětí, mládeže a dospělých nutně vede k rozšiřování a neustálému předefinování možností základního vzdělávání tak, aby byly zahrnuty následující prvky:

1. *Učení začíná po narození.* Zde je nutná včasná péče a iniciace vzdělávání. Ty mohou být docíleny vhodnými opatřeními, jejichž součástí mohou být rodiny, komunity nebo programy institucí.
2. *Mimo rodinu je prvotní školní vzdělávání hlavním systémem dodávání základního vzdělávání dětem.* Základní vzdělání musí být obecné a musí zajišťovat uspokojení základních vzdělávacích potřeb všech dětí a brát na vědomí kulturu, potřeby a možnosti komunity. Doplnkové náhradní programy mohou pomoci s uspokojováním základních vzdělávacích potřeb dětí, které mají omezený nebo žádný přístup k formálnímu školnímu vzdělávání. Musí však být poskytovány tak, aby sdílely stejné učební standardy aplikované ve školách a byly náležitě podporovány.
3. *Základní vzdělávací potřeby mládeže a dospělých jsou rozdílné a měly by být uspokojeny dodáváním různých systémů.* Nezbytné jsou programy zaměřené na gramotnost, jelikož gramotnost je nutností sama o sobě a je základem dalších životních dovedností. Gramotnost v rodném jazyce posiluje kulturní identitu a dědictví. Další potřeby mohou být uspokojeny: dovednostním tréninkem, učebními dobami, formálními a neformálními vzdělávacími programy ve zdraví, výživě, populaci, zemědělské technice, životním prostředí, vědě, technologii, rodinném životě, včetně povědomí o plodnosti a dalších sociálních otázkách.
4. *Všechny dostupné nástroje a toky informací, dorozumění a sociální činnosti by mohly být využity jako pomoc v poskytování základních znalostí, v informovanosti a vzdělávání lidí v sociálních otázkách.* Navíc tradiční prostředky, knihovny, televize, rádio a další media mohou být získány k tomu, aby si lidé uvědomili své schopnosti, jimiž mohou dosáhnout uspokojení základních vzdělávacích potřeb všech.

Tyto komponenty by měly tvořit komplexní systém – vzájemně se doplňující a podporující na srovnatelné úrovni. Měly by přispívat k vytvoření a rozvoji možností v celoživotním učení.

Článek 6: Zlepšení okolního prostředí pro vzdělávání

Vzdělávání se neuskutečňuje izolovaně. Společnost proto musí zajistit, aby všichni vzdělávaní měli zajištěnu výživu, zdravotní péči a byla jim poskytnuta celková duševní a citová podpora, kterou potřebují, aby se procesu vzdělávání aktivně účastnili a měli z něho přínos. Znalosti a dovednosti, které zlepšují učební prostředí dětí by měly být propojeny se společnými vzdělávacími programy pro dospělé. Vzdělávání dětí a jejich rodičů nebo jiných opatrovníků se vzájemně podporují a tento vliv by měl být použit k vytvoření vřelého a souzněného učebního prostředí pro všechny.

Článek 7: Posílení partnerství

Národní, regionální a místní vzdělávací úřady mají jedinečnou povinnost poskytovat základní vzdělání pro všechny, ale nemůže od nich být očekáváno uspokojení finančních a organizačních nároků každého jedince. Nezbytností jsou nová a oživená partnerství na všech úrovních: partnerství mezi všemi odvětvími a formami vzdělávání, uznání speciální role učitelů, ale také správců a dalších vzdělávacích pracovníků; partnerství mezi školstvím a dalšími vládními resorty včetně plánování, financování, práce, komunikace a dalšími sociálními sektory; partnerství mezi vládou a nevládními organizacemi, soukromým sektorem, místními komunitami, náboženskými skupinami a rodinami. Uvědomění si nezbytnosti rolí obou skupin a učitelů je obzvláště důležité. V této souvislosti musí být podmínky služeb učitelů a jejich postavení ve všech zemích rychle zlepšeny ve spolupráci s ILO/UNESCO /Doporučení týkající se postavení učitelů (1966)/, neboť učitelé tvoří určujícího činitele v realizaci vzdělávání pro všechny. Opravdové partnerství přispívá k plánování, uskutečňování, zvládání a zhodnocení programů základního vzdělávání. Jestliže mluvíme o „rozšířené vizi a obnovení závazku“, pak partnerství patří do jejich středu.

Vzdělání pro všechny: Požadavky

Článek 8: Rozvoj podpůrné politiky

1. **Podpůrná politika v sociálním, kulturním a ekonomickém sektoru je vyžadována tak, aby realizovala plné využití základního vzdělání pro zdokonalení jednotlivce i společnosti.** Zajištění základního vzdělání pro všechny závisí na státním závazku a státním postoji doprovázených patřičnými finančními kroky a posílených státními vzdělávacími reformami a institucionálním upevnění. Vhodná ekonomická, obchodní, pracovní, zaměstnanecká a zdravotní politika zvýší stimul a příspěvky vzdělávaných ke společenskému vývoji.
2. Společnost by také měla zajistit silné intelektuální a vědecké zázemí pro základní vzdělávání. To znamená zlepšení vyššího vzdělání a rozvoj vědeckého výzkumu. Úzký kontakt s aktuálními technologickými a vědeckými znalostmi by měl být možný v každé úrovni vzdělávání.

Článek 9: Získání zdrojů

1. **Jestliže základní vzdělávací potřeby všech lidí mají být uspokojeny rozšířenou sférou činností více než v minulosti, bude nezbytné získat kromě existujících i nové finanční a lidské zdroje, a to veřejné, soukromé i dobrovolné.** Celá společnost má možnost přispět k „tvoření“, a zároveň si uvědomit, že čas, energie a finance směřované do základního vzdělání jsou snad nejhlubšími investicemi v obyvatelstvo a v budoucnost země, které mohou být činěny.
2. Rozšířená podpora veřejného sektoru znamená čerpání zdrojů všech vládních institucí odpovědných za rozvoj člověka prostřednictvím neomezených a poměrných dotací přidělovaných do základního vzdělávání na základě uznání konkurenčních nároků na tyto národní zdroje, jejichž je vzdělání důležitou složkou, ale ne jedinou. Silnější zájem o zvýšení efektivnosti stávajících vzdělávacích zdrojů a programů nejen více přinese, ale může se také očekávat získání nových zdrojů. Naléhavý úkol uspokojení základních vzdělávacích potřeb může vyžadovat přesuny v jednotlivých sektorech, jako např. převod vojenských výdajů na vzdělání. Navíc bude požadována zvláštní ochrana základního

vzdělání v zemích, které prodělávají strukturální změny a čelí krutým vnějším závazkům ve formě dluhů. Dnes, více než kdy jindy, musí být vzdělání považováno za základní rozměr sociálního, kulturního a ekonomického modelu.

Článek 10: Posilování mezinárodní solidarity

- 1. Uspokojení základních vzdělávacích potřeb tvoří společnou a všeobecnou lidskou odpovědnost. To vyžaduje mezinárodní solidaritu a spravedlivé a čestné vztahy, aby odstranily existující ekonomické rozdíly.** Každý národ má cenné znalosti a zkušenosti, o které se může podělit, a které vedou k vytvoření efektivních vzdělávacích strategií a programů.
2. Bude potřeba značný a dlouhotrvající růst zdrojů pro základní vzdělání. Světové společenství včetně mezivládních agentur a institucí mají naléhavou odpovědnost zmírnit omezení, která zabraňují některým zemím v dosažení cíle - vzdělání pro všechny. To bude znamenat přijetí takových kroků, které zvýší národní rozpočty nejchudších zemí nebo povedou ke zbavení se těžkých břemen dluhů. Věřitelé i dlužníci musí hledat nový a nestranný způsob vyřešení těchto závazků, protože nalezení východiska v řešení problému dluhů značně pomůže mnoha rozvojovým zemím ve schopnosti efektivně reagovat na vzdělání a další základní potřeby.
3. Základní vzdělávací potřeby dospělých a dětí musí být osloveny, existují-li kdekoliv. Nejméně rozvinuté země a země s nízkými příjmy mají zvláštní potřeby, které vyžadují přednost v mezinárodní podpoře základního vzdělání v 90. letech 20. století.
4. Všechny národy musí také pracovat společně na tom, aby vyřešily konflikty a spory, dořešily vojenská obsazení a usídlily vystěhované obyvatelstvo nebo napomáhaly jejich návratu do svých zemí a ujistily se, že jejich základní vzdělávací potřeby jsou uspokojeny. Pouze stabilní a mírové prostředí může vytvořit podmínky, ve kterých každá lidská bytost, jak dítě tak i dospělí, může vyzískat z cílů této Deklarace.

My, účastníci Světové konference o vzdělání pro všechny potvrzujeme právo všech lidí na vzdělání. Toto je základ naší snahy, jednotlivě i společně zajistit vzdělání pro všechny.

Zavazujeme se, že budeme jednat kooperativně prostřednictvím našich sfér vlivu, brát v podvědomí všechny nutné kroky k získání cílů vzdělání pro všechny. Společně oslovujeme vlády zemí, zainteresované organizace a jednotlivce ve snaze připojit se k tomuto naléhavému podniku.

Základní vzdělávací potřeby všech mohou a musí být uspokojeny. Nemůže být žádná jiná smysluplnější cesta jak začít Mezinárodní rok gramotnosti, posunout se kupředu k cílům Desetiletí spojených národů postižených osob (1983-92), Světového desetiletí kulturního rozvoje (1988-97), Čtvrté rozvojové dekády spojených národů (1991-2000), Dohody o odstranění diskriminace žen a Kupředu hledící strategie vzestupu žen a Konvence o právech dětí. Nikdy nebyl tak vhodný čas na to, zavázat se k zajišťování možností základního vzdělávání pro všechny lidi na světě.

Přijímáme proto tuto **Světovou deklaraci vzdělání pro všechny: Uspokojování základních vzdělávacích potřeb** a souhlasíme s **Koncepcí činnosti uspokojování základních vzdělávacích potřeb**, aby bylo dosaženo cílů vyhlášených v této Deklaraci.